

Nr 6

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar, m. m., såvitt angår Himmelsända 2¹ i Södermanlands län och stadsågan nr 2174 + 2178 + 2179 + 2340 i Norrköpings stad, jämte i ärendena väckta motioner.

I en till riksdagen den 30 december 1958 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 24, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att bifalla de förslag, varom föredragande departementschefen hemställt i propositionen.

Beträffande den närmare utredningen i ärendena — som i utlåtandet redovisas under punkterna 1:o och 2:o — får utskottet hänvisa till statsrådsprotokollet, propositionspunkterna 2 och 3.

1:o

Himmelsända 2¹ i Södermanlands län

Kungl. Maj:t har i överensstämmelse med vad domänstyrelsen (skr. 10/10 1958) hemställt, att kronoegendomen förra landsfiskalsbostället 3/8 mantal Himmelsända 2¹ i Kjula socken, Södermanlands län, säljes genom utbud enligt vissa angivna villkor.

I detta sammanhang har utskottet behandlat en inom riksdagens andra kammare väckt, till utskottet hänvisad motion, nr 131, av herr *Lundberg*, vari hemställts, såvitt nu är i fråga, att försäljningen av förevarande kronoegendom får ske endast under den förutsättningen att alla till egendomen hörande vatten- och fiskerätter samt för bostads-, sommarstuge- eller andra fritidsändamål lämpliga markområden undantages från försäljningen och reserveras för samhällliga behov samt att dessa principer även vid en eventuell framtida försäljning måtte beaktas av Kungl. Maj:t.

Beträffande det närmare innehållet i motionen får utskottet hänvisa till denna.

Över motionen har yttranden avgivits av domänstyrelsen och lantmäteristyrelsen.

Vad angår beskaffenheten av ifrågavarande kronoegendom meddelas i huvudsak följande.

Egendomen är belägen i närheten av allmänna vägen Eskilstuna—Strängnäs ca 15 km från Eskilstuna. Arealen utgör sammanlagt ca 59,5 ha, varav åker, tomt och trädgård 27 ha, kultiverad betesmark 8 ha, skogsmark 22,5

ha samt impediment 2 ha. Till egendomen hör andel i Österrekarne häradsallmanning med en utdelning, som för åren 1951—1956 uppgick till i medeltal 335 kr. per år. Av åbyggnaderna är manbyggnaden i gott stånd samt ladugårdsbyggnaden med stall och loge i medelgott skick. Taxeringsvärdet för inägorna är 75 200 kr. Skogsdelen är samtaxerad med kronopark.

Saluvärdet å egendomen bör enligt domänstyrelsen bestämmas till 128 000 kr., varav 53 000 kr. för skogen — 2 560 m³sk — 5 000 kr. för andelen i häradsallmanningen och 70 000 kr. för inägorna. Styrelsen har vid beräkningen av värdet å inägorna, som baserats på uppskattningsnämndens värdering, 67 278 kr., tagit hänsyn till sedermera gjorda investeringar om ca 3 050 kr.

Egendomens arrendator har fränsagt sig optionsrätten och avflyttat.

I ärendet hörda myndigheter har liksom *departementschefen* icke haft något att erinra med att egendomen säljes genom utbud med ett saluvärde av 128 000 kr.

I sitt över motionen avgivna yttrande den 10 februari 1959 har *domänstyrelsen* ansett att motionärens yrkanden icke bör föranleda någon riksdagens åtgärd. Styrelsen har, såvitt nu är i fråga, anfört i huvudsak följande.

Frågan huruvida statsmakterna bör besluta om sådana allmänna riktlinjer för förvaltningsverksamheten rörande kronegendomarna som garanterar, att för allmänna fritids- och rekreationsändamål eller viss bebyggelse m. m. lämpliga områden bör reserveras för dylikt utnyttjande och icke överlåtas till enskild person, är ingalunda ny. För sin del har styrelsen beaktat spörsmålet i samband med att styrelsen under 1940 igångsatte en utredning rörande de grundläggande riktlinjer, som då ansågs böra vara vägledande för den framtida dispositionen av egendomarna i fråga. Styrelsen fann därvid att egendomarna kunde uppdelas i sex huvudgrupper. Till en av dessa hänfördes egendommar, som kunde förväntas bli erforderliga för att tillgodose ett lokalt samhälleligt behov av mark för tätbebyggelse och därför borde reserveras härför. En annan grupp ansågs böra omfatta egendommar, vilka av ett flertal andra anledningar bedömdes tills vidare böra kvarbli i allmän vård, däribland egendommar, vilka sanolikt kunde antagas bli begärliga såsom fritidsområden. Utredningen resulterade i att styrelsen fann skäl att i underdånig skrivelse den 8 november 1941 hemställa, att proposition måtte avgivas angående ett riksdagens principbeslut rörande tillämpningen av de uppdragna riktlinjerna för egendomarnas disposition. Jämlikt nådigt beslut den 30 oktober 1942 fann Kungl. Maj:t emellertid framställningen icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

I brist på principbeslut av här ifrågasatt natur har ärendena om försäljning av mark från kronoegendomarna måst bedömas från fall till fall. Det kan dock utsägas, att de utav styrelsen enligt ovan åsyftade grundlinjerna i stort sett varit vägledande för verksamheten. Emellertid vore det otvivelaktigt av utomordentligt värde, om dessa allmänna riktlinjer finge statsmakternas uttryckliga sanktion.

Motionärens yrkanden beträffande de aktuella försäljningsobjekten, kronoegendomarna Himmelsända i Kjula socken samt Knivberga i Norrköpings stad, synes styrelsen tämligen lösligt grundade. Vad i första hand berör Himmelsända, som — såvitt styrelsen förstår — föreslås skola reserveras närmast såsom fritidsområde, kan styrelsen icke finna, att egendomen lämpar sig för ändamålet. Egendomen torde sålunda vara belägen på alltför långt

avstånd från Eskilstuna för att vara ägnad såsom fritidsreservat för denna tätort, vilket styrelsen förmodar att motionären åsyftat. Egendomen torde vidare ha en alltför liten totalareal för ändamålet i fråga och saknar härjämte vattenområde, vilket ytterligare bör minska dess värde såsom rekreationsplats för stadsbefolkningen. Att staden i realiteten saknar intresse för egendomen finner styrelsen framgå av att staden — oaktat styrelsen vid två skilda tillfällen sedan november 1958 genom annonser i lokalpressen utbjudit egendomen till salu — icke gjort några förfrågningar i ärendet än mindre inkommit med något köpeanbud.

Lantmäteristyrelsen har i sitt yttrande den 11 februari 1959 över nämnda motion avstyrkt bifall till motionen. Styrelsen har i yttrandet anfört huvudsakligen följande.

Lantmäteristyrelsen kommer i sitt yttrande att först behandla de principiella frågorna om de borgerliga primärkommunernas behov av fast egendom i vissa fall samt om vatten- och fiskeområden för att därefter gå in på de båda nu aktuella försäljningsfallen.

Kommunernas skyldighet att ha ansvaret för de större tätorternas utbyggnad är av gammalt datum. Det har på grund av denna skyldighet ansetts lämpligt att kommunerna i viss omfattning själva disponerade mark för ändamålet. Genom vissa bestämmelser i byggnadslagstiftningen och i expropriationslagen har kommunerna sålunda givits möjligheter att medverka till tätorternas utbyggnad

Tätorternas utbyggnad har medfört ett ökat behov av områden för rekreation. Detta har i stor utsträckning beaktats vid översiktlig planering i tätorternas närhet. I viss utsträckning har det visat sig vara lämpligt att kommun förvärvar mark för rekreationsändamål, särskilt i de fall tätortsinvånarnas intressen icke kunna tillgodoses endast inom allemansrättens ram. Detta blir fallet, när markområden beräknas få en mera intensiv användning för rekreationsändamål eller när utnyttjandet avser ändamål, som kräver någon av de i äganderätten till fast egendom ingående befogenheterna.

Kommunernas strävanden i bostadsförsörjnings- och rekreationshänseende underlättas när för ändamålet lämplig egendom utbjudes till dem under skäligen villkor. I detta avseende bör kronans egendom icke intaga någon särställning. Vid försäljning av kronomark, som är av beskaffenhet att kunna användas för tillgodoseende av nu angivna syften, synes därför en förhandsrätt för kommun att få förvärva egendomen vara värdefull.

Det torde böra från fall till fall få utredas huruvida kronoegendom, som skall försäljas, är av beskaffenhet att mark från egendomen lämpligen skall användas för fullgörande av någon kommunal uppgift eller huruvida marken skall användas för t. ex. jordbruk. I de fall försäljning avser del av fastighet får bedömas huruvida en fastighetsindelning i överensstämmelse med försäljningen är möjlig att genomföra enligt därom gällande regler i fastighetsbildningslagstiftningen. — Lantmäteristyrelsen anser liksom motionären att naturskyddssynpunkterna men dessutom jämväl andra allmänna intressen av olika slag, t. ex. fornminnesintresset, bör beaktas vid försäljning av kronoegendom.

Lantmäteristyrelsen, som velat redogöra för de ovan redovisade synpunkterna, har framhållit, att styrelsen icke har kännedom om något fall där försäljning av kronoegendom skett på ett sätt som strider mot de sålunda angivna synpunkterna. Tvärtom torde det förhålla sig så att dessa principer i allmänhet tillämpats.

Den s. k. amatörfiskefrågan har under senare år tilldragit sig ett stort intresse. Såväl insjöfiskesakkunniga och fiskevattensutredningen som fritidsutredningen och fiskerättskommittén har ägnat denna fråga stor uppmärksamhet.

Med hänsyn till kommunernas engagemang för tillgodoseende av invånarnas rekreationsbehov vill lantmäteristyrelsen framhålla, att vad förut sagts om synpunkterna på försäljning av kronoegendom till kommun för tillgodoseende av rekreationsändamålet äger tillämpning jämväl på fiskefrågan.

Motionären synes emellertid i fråga om vatten och fiske syfta längre än beträffande markområdena och vill att alla vatten och fiskerätter oberoende av läge i förhållande till tätorter skall undantagas vid försäljning.

Det finns utan tvekan skäl ur rekreationssynpunkt som tala för att fiskerätt i viss utsträckning bör vara i allmän hand, även på stora avstånd från tätorter. Rätten till fiske är i princip ej fri i närheten av havskusten och i insjöarna. Amatörfiskefrågan är därför icke någon speciell tätortsfråga utan är av intresse jämväl för befolkningen utanför tätorterna. Härtill kommer att även invånarna i tätorterna ofta fara långa vägar för att få fiska. Fisken, som lämpa sig för upplåtande till allmänheten, torde därför böra bibehållas i allmän ägo i den mån det är möjligt ur andra synpunkter.

Frågan om fiskerätt är på grund av den historiska utvecklingen ytterst komplicerad. En från äganderätten till vattenområde skild fiskerätt kan enligt jorddelningslagen över huvud taget icke ensamt skiljas från fastighet till vilken den hör, icke heller andel i samfällt vattenområde, vare sig fiskerätten är förenad med rätten till vattenområdet eller ej. Rätt till fiske kan i sådana fall som nu nämnts vid avstyckning från fastighet läggas till någon av styckningsdelarna, och fiskerätt, som är förenad med rätten till vattenområdet, blir avskild från fastigheten, om vattenområdet avstyckas. För delning av fastighet på sätt nu antytts skola emellertid de i jorddelningslagen uppställda villkoren för ändring i fastighetsindelningen vara uppfyllda. De i denna lag intagna kraven på bl. a. fastighets lämplighet torde i allmänhet hindra att fiskerätt skiljes från jordbruksfastighet.

Med det nu anförda har lantmäteristyrelsen velat visa att avstyckning enligt jorddelningslagen från fastighet på grundval av köpeavtal, vari skett undantag av vatten- och fiskerätter, endast undantagsvis kan ske. Sådana svårigheter uppstå jämväl inom område, för vilket 1917 års lag om fastighetsbildning i stad äger tillämpning, ehuru bestämmelserna icke är helt likartade med dem i jorddelningslagen.

Vid överlåtelse av kronoegendom kan i vissa fall skäl föreligga för att undantaga fiskerätt från försäljningen. Vad fiskerättskommittén anført om upplåtelse av kronofiske till amatörfiske synes härvid böra tillmätas stor betydelse.

I fråga om det nu aktuella försäljningsfallet får lantmäteristyrelsen anføra följande.

Fastigheten Himmelsända 2¹ i Kjula socken, Kafjärdens kommun i Södermanlands län, har icke, enligt vad lantmäteristyrelsen inhämtat, andel i vatten- och fiskerätt och är ej heller belägen vid sjö eller annat vattendrag.

Fastigheten ligger vid riksväg 6 ca 15 km öster om Eskilstuna stads centrum och 3 km öster om närmaste tätbebyggelseområde, Kjulaås byggnadsplanområde. Byggnadsplan för permanentbebyggelse har för detta fastställt för ett område om ca 50 ha, som beräknas täcka behovet inom den närmaste framtiden. Området utgör centrum i Kafjärdens kommun.

Fastigheten Himmelsända 2¹ ligger inom ren jordbruksbygd i en kommun, som ingår i eskilstunabygdens regionplaneförbund. Enligt innebörden

av utarbetat förslag till program för regionplanarbetet torde det i första hand bli stranden av Mälaren inom Kafjärdens kommun, som kommer att bli föremål för översiktlig planläggning. Kjula socken ligger emellertid ca 10 km söder om Mälaren och ca 5 km väster om Söderfjärden av Mälaren.

Himmelsända 2¹ är en jordbruksfastighet av karaktären normjordbruk och är bebyggd för jordbruksdrift.

Fastigheten synes på grund av sitt läge i förhållande till Eskilstuna stad och Kafjärdens centralort samt storlek och utformning vara sådan att några skäl för undantag av viss del vid dess försäljning knappast torde föreligga. Eskilstuna stad och Kafjärdens kommun synes ha eller ha haft möjlighet att vid utbudet visa intresse för förvärv av fastigheten.

Sammanfattningsvis vill lantmäteristyrelsen framhålla att med hänsyn till den aktiva markpolitik, som kommunerna bör föra i fråga om tätorternas utbyggnad och bostadsförsörjningen i övrigt och deras engagemang för tillgodoseende av invånarnas rekreationsbehov i olika avseenden, bl. a. fiske, synes kommunerna i första hand böra få tillfälle förvärva fast egendom som kronan avser att försälja och som är av beskaffenhet att kunna tillgodose de angivna syftena. Det torde i allmänhet stå klart när egendom övervägande är av sådan beskaffenhet. I tveksamma fall torde det få närmare klargöras huruvida de angivna intressena överväger det allmännas intresse av att bibehålla jordbruket i bygden på visst sätt eller att använda egendomen för förstärkning av jordbruk. Avses med förvärvet del av fastighet eller till fastighet hörande fiskerätt eller förbehåll om fiskerätt, torde från fall till fall alltid få bedömas huruvida uppdelningen är möjlig att genomföra enligt därom gällande regler i fastighetsbildningslagstiftningen.

I de två i motionen angivna fallen synes förhållandena knappast vara sådana att skäl kan anses föreligga till frångående av vad som avsetts med de ifrågasatta försäljningarna.

Utskottet. I motionen II: 131 har beträffande ifrågavarande kronoegendom hemställts, att till egendomen hörande vatten- och fiskerätter samt för fritidsändamål lämpliga markområden skall undantagas från försäljning och reserveras för samhällliga behov. Av de över motionen avgivna yttrandena av domänstyrelsen och lantmäteristyrelsen framgår, att kronoegendomen icke äger andel i vatten- och fiskerätt och ej heller är belägen vid sjö eller annat vattendrag. Med hänsyn till egendomens beskaffenhet och belägenhet i övrigt torde ej heller något markområde av egendomen böra tas i anspråk för allmänt behov. Utskottet avstyrker sålunda motionen i förevarande del. Emot Kungl. Maj:ts försäljningsförslag har utskottet däremot intet att erinra.

Ifrågavarande motion åsyftar emellertid jämväl att principen om undantagande från försäljning och reserverande för samhällliga behov av kronoegendom tillhörande vatten- och fiskerätter ävensom för bostads-, sommarstuge- eller andra fritidsändamål lämpliga markområden av vederbörande egendom bör beaktas icke blott i nu förevarande försäljningsärende utan så snart fråga uppkommer om försäljning av kronoegendom. I sitt remissyttrande över motionen har lantmäteristyrelsen bl. a. framhållit, att kommunerna bör föra en aktiv markpolitik i fråga om tätorternas utbyggnad och bostadsförsörjningen i övrigt samt för tillgodoseende av befolkningens reaktionsbehov i olika avseenden. Med hänsyn härtill bör enligt lantmäteri-

styrelsens uppfattning, när en kronoegendom skall säljas, vederbörande kommun beredas tillfälle att med förtursrätt förvärva egendomen. Härvid förutsättes givetvis att egendomen är av sådan beskaffenhet att den efter överväganden rörande egendomens bästa utnyttjande befunnits böra reserveras för något samhälleligt behov samt att förvärvet kan genomföras enligt reglerna i fastighetsbildningslagstiftningen. Domänstyrelsen har i sitt yttrande över motionen framfört liknande synpunkter. Enligt utskottets mening kan åtskilliga skäl åberopas till stöd för nämnda uppfattning, som i väsentliga delar synes överensstämma med den i förevarande motion anförda principen. Grundtanken i principen har emellertid, ehuru icke stadfäst genom något formellt beslut, likväl i allmänhet tillämpats vid försäljning av kronoegendomar. Utskottet förutsätter att grundlinjerna i principen skall även i fortsättningen vara vägledande vid myndigheternas prövning av frågor om försäljning av kronoegendom, givetvis under beaktande av de i varje enskilt fall föreliggande omständigheterna. Några särskilda åtgärder i förevarande avseende från riksdagens sida finner utskottet i anledning härav icke påkallade, varför utskottet hemställer att motionen ej heller i denna del skall föranleda någon riksdagens åtgärd.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

1) att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 131, såvitt motionen avser förevarande kronoegendom, medgiva, att kronoegendomen Himmelsända 2¹ i Kjula socken, Södermanlands län, må med ett saluvärde av 128 000 kronor säljas på i huvudsak de villkor, som domänstyrelsen föreslagit;

2) att motionen, såvitt densamma avser principen om vissa i det föregående berörda undantag vid försäljning av kronoegendom, icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

2:o

Stadsägan nr 2174 + 2178 + 2179 + 2340 i Norrköpings stad

Kungl. Maj:t har under förevarande punkt föreslagit riksdagen medgiva, att — på i huvudsak vissa av domänstyrelsen angivna villkor — av kronoegendomen Knivberga 2¹ (stadsägan nr 2174 + 2178 + 2179 + 2340) i Norrköpings stad må säljas *dels* gårdsområdet och stadsägoområdet nr 2340, tillhoppa ca 2,5 ha, till egendomens arrendator Eric Johansson för en köpeskilling av 37 700 kronor, *dels* återstoden av egendomen — med undantag av ett område om ca 7,9 ha, avsett att tilläggas Bråvalla flygplats — till ägarna av Knivberga gård, Torgny André m. fl., för en köpeskilling av 128 300 kronor.

Utskottet har i samband med handläggningen av detta ärende behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 131 av herr *Lundberg*, i vilken motion hemställdes, såvitt nu är i

fråga, att förevarande försäljningar får ske endast under den förutsättningen att alla till egendomen hörande vatten- och fiskerätter samt för bostads-, sommarstuge- eller andra fritidsändamål lämpliga markområden undantages från försäljningen och reserveras för samhällliga behov;

2) I: 335 av herr *Spetz* likalydande med II: 406 av herrar *Svensson* i Ljungskile och *Rimås*, i vilka motioner hemställts, *dels* att riksdagen ville avslå den föreslagna försäljningen till Torgny André m. fl. för en köpeskilling av 128 300 kronor, *dels* att änkan efter den numera avlidne arrendatorn Eric Johansson erbjödes att köpa kronoegendomen i fråga — med undantag av det 7,9 ha stora område som erfordras för flygplatsen — för en köpeskilling, som efter närmare utredning kan befinnas skälig.

Beträffande de skäl, som motionärerna åberopat till stöd för yrkandena, får utskottet hänvisa till motionerna I: 131 och II: 406.

Yttranden över motionen I: 131 har avgivits av domänstyrelsen och lantmäteristyrelsen.

Till utskottet har vidare arrendatorn Johanssons änka, Agnes Johansson, Norrköping, inkommit med en skrift.

Vad angår beskaffenheten m. m. av förevarande kronoegendom, förra korpalsbostället 1 mantal Knivberga 2¹ (numera stadsägan nr 2174 + 2178 + 2179 + 2340 i Norrköpings stad), meddelas i propositionen följande.

Kronoegendomen är belägen vid sjön Glans norra strand, 9 km från Norrköpings centrum. Den skiljes från det öster därom liggande Bråvalla flygflottiljs flygfält endast genom mark tillhörande Knivberga gård, vilken jämväl har ägor strax väster om kronoegendomen. I norr gränsar den till egendomen Ringstad.

Kronoegendomen innehåller 35,7 ha, varav 27,4 ha tomt och åker, 7,4 ha äng och betesmark samt 0,8 ha avrösningsjord och impediment. Åkern, varav ca 15 ha är täckdikade, består till 5 ha av sandmylla, 11 ha av klapperstensjord och 11 ha av mulljord. Jorden är i regel godartad med gott läge och öppna fält. Arronderingen är tämligen god. Byggnadsbeståndet är av mindre god beskaffenhet. Den elektriska anläggningen och vissa mindre hus m. m. tillhör Eric Johansson, arrendator av egendomen sedan år 1933. Elektriska ledningar är framdragna över ägorna. Till egendomen hör andel i Östra Eneby sockenallmänning, bestående av ett grustag, varifrån under de senaste 10 åren utgått en utdelning av ca 440 kr. per år. Egendomen är vidare delaktig i Östra Eneby invallningsföretag av år 1929 ävensom i torrlägningsföretaget Knivberga-Hillesta m. fl. med annuiteter av ca 45 kr. per år fram till 1964. Taxeringsvärdet är 93 000 kr.

Sedan Torgny André, Knivberga gård, Norrköping, i skrift den 1 november 1951 hos jordbruksdepartementet anhållit att få förvärva kronoegendomen och hans ansökan remitterats för utlåtande till domänstyrelsen, inkom till styrelsen ansökningar *dels* den 19 november 1951 från ägaren av Ringstadegendomen Maja Kistner, som anhållit att kronoegendomen icke måtte säljas till annan, innan uppgörelse träffats i viss markförvävsfråga

mellan henne och flygförvaltningen, dels den 2 april 1952 av arrendatorn Johansson, som hemställt att vid ny utarrendering eller försäljning av kronoegendomen han i första hand måtte få bli arrendator resp. köpare till egendomen i dess helhet eller ev. till åbyggnaderna jämte ett mindre jordområde, därest egendomen skulle uppdelas på närliggande gårdar. Enligt sedermera avgivet yttrande av domänintendenten önskade Johansson köpa gårdstomten med byggnader och jord för en handelsträdgård.

I yttrande den 9 maj 1952 till domänstyrelsen meddelade *flygförvaltningen*, att Bråvalla flygfält behövde utökas med mark om ca 17 ha från Knivberga gård och 4,8 ha av Ringstadegendomen. Enligt meddelande den 18 december 1953 var flygförvaltningen jämväl i behov av mark från kronoegendomen, bl. a. ett område om ca 7,9 ha i egendomens norra ände.

Domänstyrelsens utlåtande i ärendet den 11 februari 1955 utmynnar i en framställning om försäljning till Johansson av kronoegendomen med undantag av viss för flygplatsändamål avsedd mark.

I remissyttrande den 2 mars 1955 anför därefter *lantbruksstyrelsen* att — bl. a. med hänsyn till flygförvaltningens aktuella markanspråk och tidigare företagna expropriationer avseende egendomarna Knivberga och Ringstad — det synes ur såväl ekonomisk som jordpolitisk synpunkt fördelaktigast om kronoegendomen, med undantag av viss för flygförvaltningen avsedd mark, sammanlägges med Knivberga gård eller uppdelas på denna gård och Ringstad. Enligt styrelsens mening vore intet att erinra mot att kronoegendomens brukningscentrum dessförinnan avstyckas till en särskild fastighet för trädgårdsbruk. Däremot finner *lantbruksstyrelsen* en sammanläggning av hela kronoegendomen med Ringstad vara direkt olämplig ur arronderingssynpunkt. I andra hand anser sig styrelsen kunna tillstyrka försäljning till arrendatorn, dels på grund av att egendomen, trots den förestående arealminskningen och det relativt nedgångna byggnadsbeståndet, ännu synes kunna bestå såsom ett självständigt jordbruk, dels med hänsyn till de förbättringsåtgärder arrendatorn vidtagit och med beaktande av att han, därest egendomens ägare varit annan än kronan, torde ha kunnat åberopa förköpsrätt jämlikt lagen den 22 december 1943 om arrendators förköpsrätt.

Sedan ytterligare skrifter och yttranden avgivits i förevarande ärende och vissa förhandlingar ägt rum mellan domänstyrelsen och André — dock utan att leda till överenskommelse — förordnade Kungl. Maj:t den 12 april 1957 på framställning av flygförvaltningen, att förutnämnda område om ca 17 ha av Knivberga gård skulle avstås till kronan i den ordning expropriationslagen stadgade.

I förnyat utlåtande i här ifrågavarande ärende den 28 september 1957 har *domänstyrelsen* bl. a. hemställt, att — därest Kungl. Maj:t under föreliggande omständigheter skulle finna skäligt, att kronojord överlåtes till André såsom gottgörelse för marks avstående för flygplatsändamål — Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva, att kronoegendomen, med undantag av gårdsområdet och stadsägoområdet nr 2340 samt det för flygfältsändamål avsedda området om 7,9 ha, försäljes till André för en köpeskilling av 128 300 kr. I

fråga om området om 7,9 ha hemställer domänstyrelsen, att vid överföring av detsamma från styrelsens till flygförvaltningens vård och förvaltning Kungl. Maj:t måtte föreskriva, att statens domäners fond nedskrivs och försvarets fastighetsfond, flygvapnets delfond, uppskrives med ett belopp av 10 000 kr.

Uppskattningsnämnden har vid förrättning den 30 januari 1957 saluvärderat gårdsområdet med byggnader jämte det vid sjön Glan belägna stadsägoområdet nr 2340, vilket nämnden ansett böra medfölja gårdsområdet, allt innehållande tillhopa ca 2,52 ha, till 37 700 kr., därest försäljning sker till Johansson. Saluvärdet för kronoegendomen i övrigt, vilken — sedan jämnväl området om 7,9 ha undandragits — innehåller ca 24,2 ha, varav 17,4 åker och 6,8 betesmark, har i fall av försäljning till André uppskattats till 128 300 kr.

I skrivelse den 29 november 1957 har domänstyrelsen slutligen hemställt, att — därest Kungl. Maj:t finner skäl underställa riksdagen förslag om försäljning av huvuddelen av kronoegendomen till André — Kungl. Maj:t jämnväl måtte föreslå riksdagen medgiva att förutnämnda byggnader och markområden om ca 2,52 ha försäljes till Johansson för en köpeskillning av 37 700 kr.

Bland de av domänstyrelsen föreslagna försäljningsvillkoren har beträffande försäljningen till André bl. a. medtagits en bestämmelse om att ägaren av gårdsområdet förbehålles rätt att över huvudgårdslottens mark framdraga samt för all framtid bibehålla vattenledning från sjön Glan samt elektrisk ledning för pumpmotor utan rätt för köparen till annan ersättning än gottgörelse av innehavaren för skada till följd av tillsyn, reparation och underhåll av ledningarna.

André har sedermera meddelat, att han och hans hustru enligt köpekontrakt i oktober 1957 till vart och ett av sina myndiga barn Gunnar, Lars, Ulf och Birgitta överlåtit 1/5 av Knivberga gård, samt att hela familjen André med angiven inbördes delaktighet är att betrakta såsom part i detta ärende.

Genom beslut den 17 oktober 1958 har Kungl. Maj:t godkänt ett genom köpekontrakt den 26 april och den 13 juni 1958 träffat avtal mellan flygförvaltningen och ägarna av Knivberga gård om förvärv till kronan av det tidigare nämnda området om ca 17 ha. Såsom förutsättning för markförvärvet gäller enligt kontraktet att statsmakterna senast våren 1959 fattar beslut om försäljning till ägarna av Knivberga gård av huvuddelen av kronoegendomen. Därest förvärvet avseende området om ca 17 ha kommer till stånd i enlighet med köpeavtalet, skall Kungl. Maj:ts beslut den 12 april 1957 om expropriation av området upphöra att gälla.

I en till jordbruksdepartementet den 27 oktober 1958 ingiven skrift har *Johansson* slutligen hemställt, såvitt nu är i fråga, att frågan om kronoegendomen Knivberga får bedömas i särskild ordning helt efter de synpunkter, som av domänstyrelsen plägar anläggas på frågor av förevarande art — fortsatt arrende, köp av hela egendomen — i syfte att undvika en olycklig uppdelning av ett bärkraftigt familjejordbruk.

Departementschefen har anfört följande.

»Avyttring av Knivberga kronoegendom har aktualiserats genom flygförvaltningens behov av mark för utvidgning av Bråvalla flygplats. För detta ändamål erfordras sålunda från kronoegendomen 7,9 hektar. Vidare har i samma syfte genom Kungl. Maj:ts förenämnda beslut den 17 oktober 1958 från Knivberga gård preliminärt försålts cirka 17 hektar. Sistnämnda överlåtelse har skett under förutsättning att ägarna av Knivberga gård erhåller vederlag i form av mark från kronoegendomen.

Vid övervägande av hur bäst bör förfaras med kronoegendomen — med undantag av det område om cirka 7,9 hektar som bör tillföras flygplatsen — har jag funnit Kungl. Maj:ts omförmälda beslut den 17 oktober 1958 böra vara vägledande. Jag förordar alltså, att kronoegendomens huvuddel försäljes till ägarna av Knivberga gård, Torgny André med familj. Genom denna försäljning blir det möjligt att undvika ett omständligt och sannolikt dyrbart expropriationsförfarande beträffande de cirka 17 hektar av Knivberga gård, som flygplatsen har behov av.

Kronoegendomens arrendator, som är över 70 år gammal och barnlös, bör få möjlighet att bo kvar på egendomen. Han bör därför i samband med försäljningen av egendomens huvuddel beredas tillfälle att på fördelaktiga villkor köpa gårdstomten jämte ett annat område, tillhopa cirka 2,5 hektar, med kronoegendomens därå belägna byggnader. En sådan försäljning anknyter till önskemål, som arrendatorn tidigare framfört i ärendet.

Beträffande de av domänstyrelsen föreslagna köpeskillingarna, 37 700 kronor för gårdsområdet m. m. och 128 300 kronor för huvuddelen, finner jag ej anledning till erinran mot desamma. Jämväl de av domänstyrelsen i övrigt föreslagna försäljningsvillkoren synes böra godtagas. På grund av det nära sambandet inbördes mellan ifrågavarande båda försäljningsfrågor torde jämväl den, som avser gårdstomten m. m., böra underställas riksdagens prövning. Vid överföring av förenämnda område om cirka 7,9 hektar av kronoegendomen från statens domäners fond till försvarets fastighetsfond finner jag en nedskrivning respektive uppskrivning av nämnda fonder med ett belopp av 10 000 kronor skälig.»

I sitt yttrande den 10 februari 1959 över motionen II: 131 har *domänstyrelsen* ansett att motionen icke bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Styrelsen har utöver vad som redovisats beträffande styrelsens yttrande under punkten 1:o anfört i huvudsak följande.

Motionärens yrkanden beträffande de aktuella försäljningsobjekten, kronoegendomarna Himmelsända i Kjula socken samt Knivberga i Norrköpings stad, synas styrelsen tämligen lösligt grundade. Vad angår Knivberga, antager styrelsen, att motionären även i detta fall sätter i fråga, huruvida icke egendomen — helt eller delvis — bör tills vidare undantagas från försäljning på grund av dess tänkbara användning såsom fritidsområde för Norrköpings stad. Egendomens struktur synes dock göra densamma föga lämplig för sådan användning. Egedomen består sålunda i huvudsak av åker och

betesmark, saknar helt skog och gränisar endast med kortändan av ett långsträckt skifte till sjön Glan, där vattnet uppgives vara oskiftat. Någon utbrytning av till egendomen hörande fiskerätt — som motionären synes avse — torde av fastighetsrättsliga skäl icke låta sig göra. Till kronoegendomen hänföres visserligen stadsöområdet nr 2340, vilket är friliggande och gränisar till Glan. Ehuru området kan nyttjas såsom bad- och båtplats är det dock för litet för att få betydelse såsom rekreationsområde — arealen utgör omkring 2 000 m² — och torde med sitt sankt läge knappast kunna användas för något slag av bebyggelse. Starkare skäl än de anförda och av annan art än dessa talar emellertid för att motionärens yrkande rörande egendomen icke bör bifallas. Styrelsen åsyftar därvid det förhållande, att egendomen föreslås skola till sin huvuddel överlåtas till agronomen André för att bereda denne kompensation för förlust av mark under dennes grannfastighet Knivberga, vilken mark de flygmilitära myndigheterna anser nödvändigt att åtkomma för flygplatsändamål. Skulle André undandragas denna kompensation, skulle en frivillig överenskommelse med André rörande dennes avstående från sist åsyftade mark — enligt vad hittillsvarande överläggningar klart givit vid handen — icke kunna komma till stånd och kronan bliva nödsakad att i ärendet tillgripa expropriationsförfarande, varigenom kronan skulle komma att få vidkännas betydande inträngsersättningar. En sådan utveckling måste kronan givetvis söka förhindra.

Lantmäteristyrelsen har i sitt yttrande, dagtecknat den 11 februari 1959, över motionen II: 131 avstyrkt bifall till motionen. Styrelsen har i yttrandet, förutom vad som intagits under punkten 1:o, anført i huvudsak följande.

Stadsågan nr 2174 + 2178 + 2179 + 2340 i Norrköpings stad omfattar två skiften, varav det större, hemskiftet, är beläget i så nära anslutning till Knivberga egendom, dit fastigheten skall hänföras, att det icke lämpligen bör undantagas från försäljning. Utskiftet omfattar endast en areal av 0,19 ha och är beläget ca 1,5 km från hemskiftet. Till fastigheten torde, enligt vad lantmäteristyrelsen inhämtat, höra vatten och grund i sjön Glan med begränsning enligt reglerna i 12 kap. 4 § jordabalken och andel i Knivberga bys oskiftade fiske. För fastighetsbildningsåtgärd beträffande fastigheten år 1917 års lag om fastighetsbildning i stad tillämplig.

Det vore icke otänkbart att utskiftet förbehölles kronan vid försäljningen. Någon möjlighet att vid avstyckning därav till detsamma lägga den till fastigheten hörande fiskerätten föreligger icke enligt bestämmelserna i fastighetsbildningslagen. Ett undantag av området måste med hänsyn härtill och till dess ringa omfattning vara av liten betydelse. Härtill kommer att området på grund av bullerstörningar från det omedelbart intill belägna Brävalla flygflottills flygfält icke är helt lämpligt för fritidsvistelse. Övervägande skäl synes därför tala för att fastigheten försäljes utan något i motionen föreslaget undanlag.

Utskottet. I förevarande försäljningsärende har motionsvis framförts invändningar mot Kungl. Maj:ts förslag. Sålunda har i motionen II: 131, såvitt nu är i fråga, yrkats att till Knivberga kronoegendom hörande vatten- och fiskerätter samt för fritidsändamål lämpliga markområden skall undantas från försäljning och reserveras för samhällseliga behov. Vidare har i de likalydande motionerna I: 335 och II: 406 yrkats *dets* avslag å förslaget

att egendomens huvudlott skall säljas till familjen André, *dels ock* att änkan efter den numera avlidne arrendatorn å kronoegendomen skall erbjudas att köpa egendomen — med undantag av de 7,9 ha som erfordras för ifrågavarande flygfält — för en köpeskillning, som efter närmare utredning kan befinnas skälig.

Vad först angår yrkandet i motionen II: 131 visar såväl den i propositionen förebragta utredningen som remissyttrandena över motionen att kronoegendomen med tillhörande vatten- och fiskerätter är sådan att den icke lämpligen kan till någon del disponeras för något samhälligt behov. Med beaktande jämväl av i ärendet föreliggande särskilda förhållanden i avseende å egendomens belägenhet och arrondering avstyrker utskottet motionsyrkandet.

Beträffande yrkandet i motionerna I: 335 och II: 406 att försäljningsförslaget beträffande egendomens huvudlott skall avslås, har utskottet efter överväganden funnit sig ej kunna biträda motionärernas hemställan härutinnan utan förordar att huvudgården säljes till ägarna av granngården till föreslaget pris av 128 300 kronor. Därav följer att utskottet ej heller kan ansluta sig till det i nyssnämnda motioner framförda förslaget att den avlidne arrendatorns änka skall få förvärva hela egendomen, exklusive angivna 7,9 ha, för en köpeskillning, som skall bestämmas efter särskild utredning. Vid sina överväganden i försäljningsfrågan har utskottet utgått ifrån att gårdsområdet m. m. om ca 2,5 ha, vilket arrendatorns dödsbo uppgivits vilja förvärva, erhåller rätt till väg, vatten, elektrisk kraft o. d.

Enligt de av Kungl. Maj:t föreslagna försäljningsvillkoren skall beträffande egendomens huvudlott och gårdsområdet m. m. om ca 2,5 ha dessa överlåtas först sedan vederbörliga avstyckningsförrättningar ägt rum. Med hänsyn till lämpligheten av att huvudlotten redan för instundande vårbruk kan få disponeras av den föreslagne nye ägaren, synes överlåtelsebörja genomföras med tillträde den 14 mars 1959 utan hinder av att avstyckningarna då ännu icke torde ha hunnit genomföras. Domänstyrelsen torde med hänsyn härtill böra få rätt att vidta de ändringar i försäljningsvillkoren, som kan komma att erfordras. Vad Kungl. Maj:t i övrigt anfört under punkten föranleder ingen erinran från utskottets sida.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 335 och II: 406 ävensom II: 131, såvitt sistnämnda motion åsyftar förevarande kronoegendom, medgiva, att på i huvudsak de villkor, som angivits i det föregående, av kronoegendomen Knivberga 2¹ (stadsägan nr 2174 + 2178 + 2179 + 2340) i Norrköpings stad må säljas *dels* gårdsområdet och stadsägoområdet nr 2340, tillhoppa ca 2,5 hektar, till arrendatorn Eric Johanssons dödsbo för en köpeskillning av 37 700 kronor, *dels* återstoden med undantag av förutnämnda område om ca 7,9 hektar till ägarna av

Knivberga gård, Torgny André m. fl., för en köpeskilling av 128 300 kronor.

Stockholm den 17 februari 1959

På jordbruksutskottets vägnar:

ANDERS PETTERSSON

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit:

från f ö r s t a kammaren: herrar Jon Jonsson, Eskilsson, Nils Hansson, Hjalmar Nilsson, Mossberger, Johan Persson, Hedström, Franzén, Kristiansson* och Sundin; samt

från a n d r a kammaren: herrar Pettersson i Dahl, Svensson i Ljungskile, Jonsson i Strömsund, Lindström, Arweson, Rimås, Jönsson, Agerberg, Franzén i Motala och Hedin.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herrar *Johan Persson, Svensson* i Ljungskile och *Rimås*, vilka ansett att utskottet bort tillstyrka de likalydande motionerna I: 335 och II: 406 samt att utskottets utlåtande från och med andra stycket å s. 12 ävensom utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

»Vad först angår yrkandet i motionen II: 131 torde såväl den i propositionen förebragta utredningen som remissyttrandena över motionen visa att kronoegendomen med tillhörande vatten- och fiskerätter är sådan att den icke lämpligen kan till någon del disponeras för i motionen ifrågasatt ändamål.

I anslutning till vad som anföres i motionerna I: 335 och II: 406 finner emellertid utskottet behandlingen av ifrågavarande ärende i vissa avseenden anmärkningsvärd. Genom att agronom Torgny André dels är säljare av ca 17 hektar mark till flygförvaltningen och dels spekulant på större delen av kronogårdens mark har två statliga myndigheter var för sig fört förhandlingar med André.

För domänstyrelsens del föreslås i en skrivelse den 28 september 1957 en försäljning av kronoegendomen med angivna undantag till André för en köpeskilling av 128 300 kronor. Detta pris är 33 000 kronor högre än som beräknades ett år tidigare. Mellan flygförvaltningen samt André för egen del och som ombud för sina fyra barn upprättades ett den 26 april och den 13 juni 1958 dagtecknat köpekontrakt rörande omförmälda område om cirka 17 ha under förutsättning av Kungl. Maj:ts godkännande samt därutöver att statsmakterna senast våren 1959 meddelade beslut om försäljning av

kronoegendomen till André och hans barn enligt domänstyrelsens förberörda förslag den 28 september 1957. Köpeskillingen har i sistberörda köpekontrakt fastställts till 128 000 kronor d. v. s. ungefär samma belopp som domänstyrelsen senast betingat sig för kronoegendomen.

Att kronan vid försäljning av sin egendom erhåller högsta möjliga pris är visserligen i allmänhet önskvärt, men det bör enligt utskottets mening ej godtagas, att en presuntiv köpare av kronomark i dennes egenskap av säljare av i enskild ägo befintlig mark tillförsäkras ett vederlag, som icke blott från allmän synpunkt synes vara oskäligt högt utan även otillbörligt förhindrar utövandet av kronoarrendatorns sedvanemässigt tillkommande förköpsrätt.

I värderingen av Andrés mark ingår en post på 15 000 kronor för en 33 år gammal täckdikning och 7 600 kronor för inbesparade expropriationskostnader. Dessa poster synes sedan ha kvittats ut genom en uppskrivning av kronogårdens värde. Utöver detta tillförsäkras André enligt vad utskottet inhämtat 19 500 kronor som icke upptages i kontraktet emellan flygförvaltningen och André. Det skall utbetalas ur 'till förfogande stående medel'.

Enligt utskottets mening bör domänstyrelsen handlägga sitt försäljningsärende utan sammankoppling med flygförvaltningens markförvärv.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 335 och II: 406 ävensom med avslag å motionen II: 131, såvitt motionen åsyftar förevarande kronoegendom, medgiva, att kronoegendomen Knivberga 2¹ (stadsägan nr 2174 + 2178 + 2179 + 2340) i Norrköpings stad må, med undantag av förutnämnda område om ca 7,9 hektar, säljas till arrendatorn Eric Johanssons dödsbo för en köpeskillning, som efter närmare utredning kan befinnas skälig.»